

BOLAJAK O'QITUVCHILARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI

Bazarbayeva Maxribanu Raximnazarova

Ajiniyoz nomidagi NDPI "Pedagogika nazariyasi va tarixi"
ixtisosligi 1-kurs magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19488327>

Annotatsiya. Mazkur maqolada bolajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish jarayonining nazariy va amaliy asoslari tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, innovatsion yondashuvlar hamda axborot-kommunikatsiya vositalarining o'rni ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Ta'lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuvni qo'llash orqali pedagog kadrlar tayyorlash samaradorligini oshirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: bolajak o'qituvchilar, kasbiy kompetentlik, kompetensiyaviy yondashuv, pedagogik texnologiya, innovatsiya, AKT, ta'lim sifati.

Hozirgi kunda ta'lim tizimida yuz berayotgan tub islohotlar o'qituvchi shaxsiga bo'lgan talablarni keskin oshirmoqda. Globallashuv, raqamlashtirish va bilimlar iqtisodiyoti sharoitida pedagog kadrlarning nafaqat bilimli, balki yuqori darajada moslashuvchan, ijodkor va innovatsion fikrlovchi bo'lishi zarur. Ilmiy adabiyotlarda kasbiy kompetentlik tushunchasi turlicha talqin qilinadi. Jumladan, pedagog olimlar fikricha, kasbiy kompetentlik — bu shaxsning muayyan faoliyatni samarali amalga oshirishga imkon beruvchi bilim, ko'nikma, tajriba va shaxsiy sifatlar integratsiyasidir. Shu bois, bo'lajak o'qituvchilarda mazkur kompetensiyalarni shakllantirish uzluksiz va tizimli jarayonni talab etadi.

Kasbiy kompetentlikning nazariy asoslari kompetensiyaviy yondashuv XX asr oxiri va XXI asr boshlarida ta'lim tizimida yetakchi paradigmalardan biriga aylandi. Ushbu yondashuvga ko'ra, ta'lim natijasi bilim hajmi bilan emas, balki uni amaliyotda qo'llay olish qobiliyati bilan belgilanadi.

Kasbiy kompetentlik quyidagi asosiy tarkibiy qismlardan iborat: Kognitiv komponent -fan asoslarini chuqur bilish, operatsion faoliyat komponenti - pedagogik texnologiyalarni qo'llay olish, aksiologik komponent - kasbiy qadriyatlar va motivatsiya, reflektiv komponent - o'z faoliyatini tahlil qilish qobiliyatlari haqida so' boradi. Yaniy ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, refleksiya qobiliyati rivojlangan o'qituvchilar kasbiy jihatdan tezroq o'sadi va innovatsiyalarni oson qabul qiladi.

Kasbiy kompetentlikni shakllantirishning pedagogik texnologiyalarining birneshta usullari mavjud bolib bugungi kunda, ular ustida rivojlantirishlar olib borilmoqda. Bu boyicha batafsilroq keltirsak interaktiv ta'lim texnologiyalari interaktiv metodlar ta'lim oluvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Ularning samaradorligi konstruktivizm nazariyasiga asoslanadi, ya'ni bilim shaxs tomonidan faol quriladi. Eng samarali metodlar: "Aqliy hujum" — kreativ fikrlashni rivojlantiradi, "Debat" — tanqidiy fikrlashni shakllantiradi, "Case study" — real vaziyatlarni tahlil qilishni o'rgatadi. Tadqiqotlarga ko'ra, interaktiv metodlardan foydalanish o'quvchilarning bilimni o'zlashtirish darajasini 30–40% ga oshiradi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari raqamli texnologiyalar zamonaviy ta'limning ajralmas qismiga aylandi.

Ular yordamida individual ta'lim trayektoriyasi yaratiladi, masofaviy ta'lim amalga oshiriladi, o'quv materiallari vizuallashtiriladi. Masalan, multimedia taqdimotlari va interaktiv platformalar o'quvchilarning diqqatini oshirib, murakkab tushunchalarni oson o'zlashtirishga yordam beradi. Muammoli o'qitish texnologiyasi-muammoli o'qitish talabalarda ilmiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu texnologiya asosida muammoli vaziyat yaratiladi, gipotezalar ilgari suriladi, yechimlar izlanadi. Natijada talabalar mustaqil fikrlashga va ilmiy tadqiqot olib borishga o'rganadi.

Loyihaviy yondashuv amaliy ko'nikmalarni shakllantirishda samarali vositadir. Bu jarayonda talabalar: muammoni aniqlaydi, reja tuzadi, natijani himoya qiladi. Bu esa ularda mas'uliyat, jamoaviy ishlash va liderlik ko'nikmalarini rivojlantiradi. Kompetensiyaviy yondashuvning afzalliklari va muammolar, kompetensiyaviy yondashuv quyidagi afzalliklarga ega ta'limning amaliy yo'naltirilganligi, shaxsga yo'naltirilganlik, mustaqil ta'limni rivojlantirish.

Biroq, amaliyotda ayrim muammolar ham mavjud o'qituvchilarning yetarli tayyorgarligi yo'qligi, metodik ta'minotning kamligi, an'anaviy yondashuvlardan voz kechishdagi qiyinchiliklar

Kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning samarali shart-sharoitlari. Quyidagi omillar muhim hisoblanadi innovatsion muhit yaratish, uzluksiz malaka oshirish tizimi, amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim, mentorlik tizimini rivojlantirish. Shuningdek, pedagogik amaliyot davrida talabalarni real ta'lim muhitiga jalb etish katta ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, bolajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirish bugungi ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Mazkur jarayon murakkab, ko'p bosqichli va tizimli yondashuvni talab etadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, xususan interaktiv metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, muammoli va loyihaviy o'qitish yondashuvlari orqali bo'lajak pedagoglarning nafaqat nazariy bilimlari, balki amaliy ko'nikmalari, mustaqil fikrlashi va kasbiy moslashuvchanligi ham rivojlanadi. Bugungi kunda ta'lim sifatini oshirish, pedagog kadrlarning kasbiy salohiyatini mustahkamlash davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Xususan, Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek: *“Yangi O'zbekistonni barpo etishda bilimli, zamonaviy fikrlaydigan va yuqori malakali kadrlar hal qiluvchi ahamiyatga ega”*. Ushbu fikr o'qituvchi shaxsga bo'lgan e'tibor naqadar muhim ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi. Shuningdek, davlat rahbari tomonidan ta'lim tizimini tubdan isloh qilish, o'qituvchilarning nufuzini oshirish va ularning kasbiy rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratishga alohida urg'u berilmoqda.

Bu esa o'z navbatida pedagogik ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvni chuqur joriy etishni taqozo etadi. Shu nuqtai nazardan, bolajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda quyidagi jihatlarga alohida e'tibor qaratish lozim: ta'lim jarayoniga innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish; pedagoglarning uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta'minlash; amaliyot va nazariya integratsiyasini kuchaytirish; ta'limning sifat monitoringi tizimini takomillashtirish.

Umuman olganda, kasbiy kompetentlikka ega bo'lgan pedagog kadrlarni tayyorlash nafaqat ta'lim tizimi, balki jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Zero, zamonaviy va raqobatbardosh ta'lim tizimini shakllantirish, avvalo, yuqori kompetensiyaga ega o'qituvchilarni tayyorlash bilan chambarchas bog'liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sh.M. Mirziyoyev. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – T, 2021.
2. Tolipov O'., Usmonboyeva M. *Pedagogik texnologiyalar nazariyasi*
3. Zimnyaya I.A. *Pedagogicheskaya psixologiya*
4. Khutorskoy A.V. *Kompetentnostnyy podxod v obrazovanii*
5. Internet manbalari (Google Scholar, ResearchGate)
6. Saparbaev T. “Pedagogikanin pragmatik aspektleri” Nókis “PRINT DARHAN” 2025.
7. Saparbaev T. Psixologiya teoriyasi hám tariyxı (psixologiya teoriyasi); Oqıw qollanba/ -T: “Yosh avlod matbaa”, 2025.-152b.
8. Qosnazarov.Q,Pazılov.A, Tilegenov.A «Pedagogika» Nókis:«Bilim» baspasi 2009.
9. Q.Munavvarovning umumiy tahriri ostida. Pedagogika. T.:«O`qituvchi», 1996.